

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Історичний факультет

Кафедра археології та музеєзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана з науково-педагогічної
факультетської роботи

2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теоретична антропологія для студентів

галузь знань	03 Гуманітарні науки
спеціальність	032 Історія та археологія
освітній рівень	другий (магістерський)
освітня програма	Археологія
вид дисципліни	обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2021 /2022
Семестр	2
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладач: Шидловський Павло Сергійович, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології та музеєзнавства.

Пролонговано: на 20 22 /20 23 н.р. « 22 » 20 23 р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20 __/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2021

Розробник: Шидловський Павло Сергійович, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології та музеєзнавства.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри археології та музеєзнавства

 (Ростислав ТЕРПИЛОВСЬКИЙ)
(підпис)

Протокол № 10 від «23» червня 2021 р.

Схвалено науково - методичною комісією історичного факультету

Протокол від «26» 08 2021 року № 7

Голова науково-методичної комісії (Наталія ТЕРЕС)
(підпис)

«27» 08 2021 року

ВСТУП

1. Розуміння історичного процесу неможливе без вивчення найдавніших періодів розвитку людства, без вивчення культурної і фізичної варіабельності людських спільнот, без визначення поняття «людина» взагалі.

Мета дисципліни полягає в широкому ознайомленні студентів із історією накопичення антропологічних знань, становлення антропологічної науки, в розкритті основних методологічних засад перших антропологічних шкіл, формування сучасних антропологічних підходів в зарубіжній історіографії. Курс також передбачає всебічний аналіз концепцій сучасної вітчизняної та зарубіжної антропології, методик антропологічних досліджень.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. *Знати* історію розвитку антропологічних знань і основні питання антропогенезу.
2. *Вміти* опрацьовуючи тематичну літературу, самостійно збагачувати свій науковий та творчий потенціал, застосовувати прогресивні та раціонально виважені методи оволодіння знаннями.
3. *Володіти елементарними навичками* джерельної критики, історичного аналізу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Антропологія – в широкому розумінні наука про людину. Але сучасні антропологічні дослідження сформувалися на основі різних антропологічних шкіл, кожна з яких має свій погляд на сутність антропології. Сучасна наука визначає антропологію як дисципліну про біологічну та соціокультурну адаптацію людини до природного та культурного середовища. Розглядаються еволюціоністична антропологія, палеоетнологічна школа, функціоналізм, соціологічна школа, структурна антропологія, сучасні генетичні та етологічні дослідження в антропології.

4. Завдання (навчальні цілі): вивчення історії розвитку антропологічних знань; характеристика основних засад перших європейських антропологічних шкіл; вивчення теоретичних засад сучасної соціокультурної антропології; ознайомлення з сучасними теоріями процесу антропосоціогенезу; вивчення етапів становлення вітчизняної антропологічної школи; дослідження сучасного стану та перспектив розвитку антропологічної науки.

Дисципліна спрямована на формування наступних програмних компетентностей:

ЗК 1: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК 4: здатність спілкуватися іноземною мовою;

ЗК 6: здатність працювати в міжнародному контексті;

ФК 1: здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію;

ФК 2: здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук;

ФК 4: здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1.	Знати історію антропологічних шкіл і сучасні напрямки в антропології	лекція, семінар, самостійна робота	усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ1 (тест)	15
1.2.	Знати актуальні проблеми сучасної антропологічної науки, методичні та теоретичні засади антропології	лекція, самостійна робота	індивідуальне завдання	10
1.3.	Знати історію формування, сучасний стан і перспективи розвитку зарубіжної та української антропологічної науки	лекція, самостійна робота	індивідуальне завдання	15
1.4.	Знати основні етапи формування людини сучасного антропологічного типу та основні концепції антропосоціогенезу	лекція, семінар, самостійна робота	усне опитування; контрольна робота з тем ЗМ2 (тест)	20
1.5.	Знати основні концепції розвитку людського суспільства, формування суспільних інститутів	лекція, семінар, самостійна робота	усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ1 (тест)	10
2.1	Вміти орієнтуватись у науковій та періодичній антропологічній літературі із актуальних проблем антропології, відбирати з цієї інформації найголовніше, вміти систематизувати її	лекція, семінар, самостійна робота	усне опитування; контрольна робота з тем ЗМ1 (тест)	10
2.2	Вміти працювати з науково-методичними посібниками	лекція, самостійна робота	підсумкова контрольна робота	10
4.1.	Довести важливість застосування антропологічних підходів при дослідженні історичних явищ	лекція, самостійна робота	підсумкова контрольна робота	10

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Контрольна робота з тем ЗМ1 (тест): РН 1.1, 1.5. — 10 балів/ 6 балів*.
2. Контрольна робота з тем ЗМ2 (тест): РН 1.4., 2.1.— 10 балів/ 6 балів.
3. Індивідуальне завдання 1: РН 1.2. - 15 балів/ 9 балів.
4. Індивідуальне завдання 2: РН 1.3. - 10 балів/ 6 балів.
5. Оцінювання роботи під час семінарських занять (ЗМ 1): РН 1.1., 1.5. - 15 балів/ 9 балів.
6. Оцінювання роботи під час семінарських занять (ЗМ 2): РН 1.4., 2.1. - 20 балів/ 12 балів.
7. Підсумкова контрольна робота Р.Н. 2.2., 4.1. - 20 балів / 12 балів

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання: залік.

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані за модульні контрольні роботи (у формі тестування); бали, отримані за виконання індивідуальних завдань; бали, отримані за роботу на семінарських заняттях, а також бали, які отримані за підсумкову контрольну роботу.

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, семінари, самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1 - 4, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 5 - 8.

Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100-бальною шкалою.

Змістовий модуль 1 Формування антропологічних шкіл			Змістовий модуль 2 Сучасні напрямки антропології. Вітчизняна антропологічна школа			Підсумковий контрольна робота / залік
40 залікових балів (максимум)			40 залікових балів (максимум)			20 балів (максимум)
Самостійна робота (виконання індивідуального завдання)	Семінари	Модульний контроль	Самостійна робота (виконання індивідуального завдання)	Семінари	Модульний контроль	
15 (максимум)	15 (максимум)	10 (максимум)	10 (максимум)	20 (максимум)	10 максимум	

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем, так і деяких розділів тем програми курсу. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється під час семінарських занять, оцінювання індивідуальних завдань (реферат, есе), модульних контрольних робіт, підсумкової контрольної роботи.

Упродовж семестру оцінюється робота студента *під час кожного семінару* (доповідь, доповнення, участь у дискусії). Під час семінару студент має можливість досягти від 1 до 5 балів. Критеріями оцінювання відповіді студента під час семінару є:

- повнота розкриття питання 1-2 бали;
- логіка викладення 1 бал;
- використання основної і додаткової літератури 1 бал;
- аналітичні міркування, вміння робити висновки 1 бал.

Виконані індивідуальні завдання (реферат та есе) студент подає викладачеві не пізніше ніж за два тижні до проведення модульного контролю з відповідного Змістового модулю, зокрема, **Індивідуальне завдання 1** (орієнтовно до 1 квітня) і **Індивідуальне завдання 2** (орієнтовно до 1 червня).

Критерії оцінки **Індивідуального завдання 1 (реферат):**

1. глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція	13-15 балів;
2. обґрунтоване розкриття проблеми	10-12 балів;
3. тема розкрита неповністю, обмежена джерельна база та обґрунтування	7-9 балів;
4. робота переважно компілятивного рівня	4-6 бали;
5. розкритий лише один окремий аспект теми	1-3 бали.

Тематику есе викладач пропонує студентам на першому семінарському занятті модулю (орієнтовно перша декада квітня).

Критерії оцінки **Індивідуального завдання 2 (есе):**

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція 9-10 балів;
- тема розкрита неповно 6-8 балів;
- реферат суто компілятивного рівня 3-4 бали;
- розкритий лише окремий аспект 1-2 бали.

Теми рефератів викладач пропонує студентам на першому семінарському занятті (орієнтовно перша декада лютого).

Після завершення відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться **модульні контрольні роботи (МК)**, зокрема, **Контрольна робота ЗМ1** (остання декада березня) і **Контрольна робота ЗМ2** (остання декада травня).

Участь студентів в контрольних заходах обов'язкова. МК проводиться у письмовій тестовій формі. Тест містить 20 тестових завдань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 0,5 бала. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за МК – 10 балів. Студент, який не виконав вимоги по самостійній роботі, не допускається до складання МК, і даний модуль йому не зараховується.

На передостанньому семінарському занятті з дисципліни проводиться **підсумкова контрольна робота** (2 завдання).

Критерії оцінювання підсумкової контрольної роботи (від 1 до 10 балів за одне завдання)

Відповідь повна, подане власне бачення проблеми	10 балів;
Відповідь повна, подане власне бачення проблеми та зроблені ґрунтовні висновки, проте наявні окремі незначні помилки при викладі фактичного матеріалу	9 балів;
Відповідь відображає знання фактичного матеріалу	8 балів;
Відповідь демонструє знання фактичного матеріалу, але допущені окремі помилки	6-7 балів;
Відповідь фрагментарна, відображені лише окремі аспекти проблеми	4-5 балів;
Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі	2-3 балів;
Відповідь містить значні помилки елементарного рівня	1 бал.

Бали, які отримані студентом на підсумковій контрольній роботі, додаються до балів набраних студентом за результатами семестрового оцінювання (семінари, модульні контрольні роботи, реферат, есе).

Умовою допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 40 балів (*критично-розрахунковий мінімум*). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних контрольних робіт та виконання індивідуальних робіт, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни. **Рекомендований мінімум** для допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) – **48 балів**.

При простому розрахунку отримаємо:

	Семестрова кількість балів	ПКР (підсумкова контрольна робота) / залік	Підсумкова оцінка
<i>Мінімум</i>	<i>48</i>	<i>12</i>	<i>60</i>
Максимум	80	20	100

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються у відповідності до «Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 1 жовтня 2010 року.

Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання для успішних студентів. Студент, який набрав суму балів **не менше** встановленого мінімуму залікових балів (60) має право, за погодженням з викладачем, не виконувати підсумкову контрольну роботу. У випадку, коли студент має бажання збільшити кількість балів (але не більше ніж до 100) він складає залік.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій та семінарських занять.

№ п/п	Номер і назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінари	Самостійна робота
Частина 1. Формування антропологічних шкіл				
1	Вступ. Тема 1. Загальна характеристика і навчальне призначення курсу. Формування антропологічних знань у давнину, в добу середньовіччя та в епоху Відродження	2	-	5
2	Тема 2. Формування антропології як самостійної дисципліни. Антропологічні концепції др. половини ХІХ ст.	2	2	5
3	Тема 3. Загальна характеристика еволюціонізму. Дарвінізм. Еволюціоністська теорія антропогенезу	2	2	5
4	Тема 4. Поява перших антропологічних шкіл в Західній Європі. Французька антропологічна школа	1	2	5
5	<i>Індивідуальна робота 1</i>	-	-	10
6	<i>Контрольна робота з тем ЗМ1</i>	1		-
Частина 2. Сучасні напрямки антропології. Вітчизняна антропологічна школа				
7	Тема 5. Теоретичні засади англійської та американської антропології. Функціоналістичний напрямок.	2	2	5
8	Тема 6. Географічний детермінізм та концепція «культурних кіл». Культурний релятивізм	2	2	5
9	Тема 7. Біхейвіористична антропологія та «нова археологія». Сучасні тенденції в розвитку зарубіжної антропології	2	2	5
10	Тема 8. Становлення антропологічної школи в Російській імперії, формування української школи антропології, сучасний стан і перспективи розвитку	1	2	5
11	<i>Індивідуальна робота 2</i>	-	-	10
12	<i>Контрольна робота з тем ЗМ 2</i>	1		-
	ВСЬОГО	16	14	60

Загальний обсяг 90 год., в тому числі:

Лекцій – **16 год.**

Семінари – **14 год.**

Самостійна робота -**60 год.**

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Вовк, Хв. 1995. Студії з української етнографії та антропології. К., (перевидання 1928 р.).
2. Дарвін, Ч. 2009. Походження видів шляхом природного відбору або збереження порід у боротьбі за життя. Львів: ЛА «Піраміда», 548 с.
3. Дельєж, Р. 2008. Нариси з історії антропології. Школи. Автори. Теорії. К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 287 с.
4. Козловський, В.П. 2014. Кантова антропологія: джерела, констеляції, моделі. К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 595 с.
5. Сегеда, С. 2009. Антропологія: підручник для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закл. К.: Либідь, 2009, 424 с.
6. Сегеда, С. 2012. У пошуках предків. Антропологія та етнічна історія України. К.: Наш час, 432 с.
7. Ситник, О. 2012. Культурна антропологія: походження людини і суспільства. Навч. посіб. Львів: Вид-во Львівської політехніки.
8. Шидловський П.С. 2014. Актуальні питання антропології (матеріали до вивчення навчальної дисципліни «Історична антропологія»). К.: Логос. <https://doi.org/10.5281/zenodo.2628863>
9. Bohannan, P., Glazer, M. (eds.). 1973. High Points in Anthropology, N.Y.: Alfred A. Knopf, Inc., 450 p.

Додаткові:

1. Добровольська, Ю.А. 2003. Культура перед обличчям інстинкту. Книга для читання. Одеса, 124 с.
2. Докінз, Р. 2017. Егоїстичний ген. Харків: КСД, 540 с.
3. Дюркгайм, Е. 2002. Первісні форми релігійного життя. Тотемна система в Австралії /пер. з фр. Г. Філіпчук, З. Борисюк. К.: Юніверс, 424 с.
4. Мельник В.М. 2015. Нариси з теорії соціокультурної антропології: Наукове дослідження. Вінниця.
5. Сегеда, С. 2000. *Антропологія* (навчальний посібник). К.
6. Табачковський, В.Г. (ред.). 1996-1997. Філософсько-антропологічні читання. К.: Інститут філософії НАН України.
7. Франко, О.О. 2001. Федір Вовк – вчений і громадський діяч. К.: Вид-во Європейського університету, 378 с.
8. Харарі, Ю.Н. 2016. *Людина розумна: Історія людства від минулого до майбутнього*. Харків: КСД.
9. Daniel, G. 1963. The Idea of Prehistory. The World Publishing Co., Cl. and NY.
10. De Laet, S. History of Humanity, Vol. 1. Ed Paris and London: Unesco & Londen, Routledge, 1994.
11. Howard, M.C. 1989. Contemporary Cultural Anthropology. Simon Fraser University. Harper Collins Publishers.
12. Renfrew, C. 2007. Prehistory: The making of the human mind. Modern library ed.
13. Roberts, A. 2011. *Evolution. The Human Story*. London, NY.
14. Scarre, C. 2013. The Human Past. World Prehistory & the Development of Human Societies. Third Edition. The Human Past, Thames & Hudson, 2013.

10. Додаткові ресурси :

1. *Історія в термінах і поняттях: довідник*: Навч. посіб. /За загал. ред. Орлової Т. В. — Вишгород: ПП Сергійчук М. І., 2014. — 732 с. <https://doi.org/10.5281/zenodo.2629639> .

2. Моця, О., Шидловський, П. 2010. (Рец.) Сегеда С. Антропологія: підручник для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закл. — К.: Либідь, 2009. : рецензія. *Університет. Історико-філософський журнал*, № 1(33), січень-лютий 2010, С. 110-117. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1206242> .

3. Шидловський, П.С. (ред.). 2017. Людина та ландшафт: первісна археологія Східної Європи. VITA ANTIQUA 9. К.: Центр палеоетнологічних досліджень. <https://doi.org/10.37098/VA-2017-9> .

Відеолекції:

Курс: Шидловський П.С. «Популярна антропологія»:

<https://youtube.com/playlist?list=PL7Q74aWPLwfhJD16RLTUvAh5wMMvw132>

Міжнародний онлайн курс «Nature and Society in Prehistoric Europe»:

<https://youtube.com/playlist?list=PL7Q74aWPLwfgFifgxE8BvaTatRIwIXkqy>

Міжнародний освітній проект «Природа і суспільство первісної Європи»

<http://vovkcenter.org.ua/en/naturesociety/>

Специфіка курсу передбачає опрацювання іншомовної літератури, з огляду на важливість поданої в ній інформації для опанування змісту курсу, фундаментальність запропонованих досліджень та відсутність україномовних відповідників та перекладів.